

17 Μερικές ιδιαιτερότητες της ΝΕ ορολογίας στον τομέα της οικολογίας

Stoyna Poromanska

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Όσον αφορά την ορολογία γενικά πρέπει να σημειωθεί ότι οι σύγχρονες γλώσσες εμπλουτίζονται κυρίως χάρη στην εντατική παραγωγή νέων όρων. Κατά τον Τσέχο γλωσσολόγο Σόχορ 90% των νεολογισμών ανήκουν στην επιστημονική και τεχνική ορολογία. Μια από τις πιο γρήγορα αναπτυσσόμενες επιστήμες είναι η οικολογία για διάφορους λόγους-οι αλλαγές του περιβάλλοντος αφορούν άμεσα τον σύγχρονο άνθρωπο επειδή βλάπτουν την υγεία του, καθώς και λόγω της εμφάνισης των οικολογικών θεμάτων στην πολιτική σκηνή της Ευρώπης και του κόσμου. Το *φαινόμενο του θερμοκηπίου* απασχολεί τον σημερινό άνθρωπο με τις μεγάλες αλλαγές του κλίματος του πλανήτη μας και ως όρος μπαίνει στην καθημερινή μας ομιλία. Η ορολογία στον τομέα αυτό παίρνει μ' αυτόν τον τρόπο και μια κοινωνιογλωσσολογικά απόχρωση.

Το ενδιαφέρον μας επικεντρώνεται και στους όρους που είναι σε χρήση στη ΝΕ και η τάση προς διαφοροποίηση από τους διεθνείς όρους, π.χ. *περιβαλλοντική κρίση/οικολογική κρίση*, μια τάση που παρατηρείται όχι μόνο στο χώρο της ΝΕ οικολογικής ορολογίας. Στην ελληνική γλώσσα δεν εισχώρησε ο αγγλικός σχεδόν διεθνής ήδη όρος *smog* (*ομίχλη και καπνιά* κατά το Oxford English – Greek Learner's Dictionary, DNStavrououlos&Hornby), αλλά με την έννοια αυτή χρησιμοποιήθηκε το ουσιαστικό *νέφος* χάρη στη διεύρυνση του σημασιολογικού του μεγέθους.

Some Specific Characteristics of the Modern Greek Terminology in the Sphere of Ecology

Stoyna Poromanska

ABSTRACT

Concerning the terminology, as a general matter, we have to note that the modern languages enrich themselves mainly due to an intensive creation of new terms. According to the opinion of the Czech linguist Sohor, 90% of the neologisms belong to the scientific or technical terminology. One of the most rapidly developing sciences is the Ecology due to different reasons: first - the environmental changes affect directly the contemporary man since they harm his health and second – the environmental themes are actively included in the European and world politics. The phenomenon of the Global Warming and the Hothouse Effect perturbs the modern man with the serious climatic changes of our planet, and as a result it becomes a part of our everyday speech. Thus, the ecological terminology obtains some social-linguistics hues.

Our interest is also focused on the terms, being in use in the Modern Greek language and on the tendencies of distinguishing these terms from the international ones /for example: *environmental*

crisis/ecological crisis / - tendencies, which could be noticed not only in the sphere of the Modern Greek Ecological terminology. The almost international term *smog* (*ομίχλη* and *καπνιά* according to Oxford English – Greek Learner's Dictionary, DN Stavropoulos & Hornby), is not in use in the Greek language. The word *νέφος* is used in this sense due to its wide semantic limits.

Αναφερόμενοι γενικά στην ορολογία πρέπει να σημειώσουμε ότι οι σύγχρονες γλώσσες εμπλουτίζονται χάρη στην εντατική παραγωγή νέων όρων. Κατά τον Τσέχο γλωσσολόγο Σόχορ 90% των νεολογισμών ανήκουν στην επιστημονική και τεχνική ορολογία. Υπάρχει και μια άλλη πλευρά αυτής της θεαματικής εξέλιξης της ορολογία. «Η έκρηξη όμως της ορολογίας στη σύγχρονη εποχή και η παγίωσή της ως ιδιαίτερη επιστήμη, ουσιαστικά μόλις τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, πραγματοποιήθηκε κατά κύριο λόγο σε συνάρτηση με την αντίστοιχη έκρηξη της μετάφρασης επιστημονικών και τεχνικών κειμένων. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι η σπουδή της ορολογίας, ως αυτοτελούς κλάδου στο διεθνή χώρο, αποτελεί πρόσφατα δημιουργηθείσα ειδικέυση στα πλαίσια των πανεπιστημιακών σχολών μετάφρασης και διερμηνείας ούτε ότι οι πρώτες υπηρεσίες ορολογίας συστάθηκαν ως μονάδες υποστήριξης στους κόλπους οργανισμών μετάφρασης ή γενικότερα διαγλωσσικής επικοινωνίας στον τεχνικό και επιστημονικό τομέα» (Κουτσιβίτης 1994: 174 – 175).

Μια από τις πιο γρήγορα αναπτυσσόμενες επιστήμες είναι η οικολογία για διάφορους λόγους – οι αλλαγές του περιβάλλοντος αφορούν άμεσα τον σύγχρονο άνθρωπο λόγω των επιπτώσεων στην υγεία του. Από την άλλη πλευρά τα οικολογικά θέματα συμπεριλαμβάνονται στα κομματικά προγράμματα των ευρωπαϊκών χωρών, εμφανίζονται στην πολιτική σκηνή της Ευρώπης και του κόσμου. Το *φαινόμενο του θερμοκηπίου* απασχολεί πολύ σοβαρά το σημερινό άνθρωπο με τις μεγάλες αλλαγές του κλίματος και ως όρος μπαίνει στην καθημερινή μας ομιλία. «Το περιβάλλον χρειάζεται υπεύθυνη πολιτική» ή «μετωπική (σύγκρουση) για τις πυρκαγιές» ήταν φράσεις, η οποίες ακούγονταν στις ειδήσεις τον Ιούλιο του 2007 λόγω των μεγάλων συνεπειών σχετικά με τις πυρκαγιές στην Ελλάδα και σ' όλη την Ευρώπη. Η ορολογία στον τομέα αυτό παίρνει μια κοινωνιολογική απόχρωση. Οι σχέσεις ανθρώπου – φύσης ανάγονται σε επίπεδο αξιών. Συνειδητά ή μη με το ένστικτό του ο σκεπτόμενος άνθρωπος ένοιωθε πάντοτε τη μεγάλη μάνα – φύση, προσπαθούσε να τηρήσει τους αιώνιους νόμους στις σχέσεις

ανθρώπου–φύσης, κατανοώντας με τις αισθήσεις του φυσικά την επίδραση του γύρω περιβάλλοντός του.

Δεν είναι περιττό να αναφέρουμε τα λόγια ενός ήρωα της ταινίας «Το όνομα του ρόδου» πάνω στο ομώνυμο έργο του Ουμβέρτου Έκο: «Για να προστάζει, κανείς τη φύση πρέπει πρώτα να υποταχτεί σ' αυτήν». Μάλλον ο γνωστός Ιταλός συγγραφέας και επιστήμονας γνωρίζει πολύ καλά τους μεγάλους στοχαστές της ανθρωπότητας μεταξύ των οποίων και ο Έγκελς, ο οποίος γράφει στη «Διαλεκτική της φύσης»: «Ο άνθρωπος κυριαρχεί πάνω στη φύση υποτάσσοντας τον εαυτό του σ' αυτήν». Η δραστηριότητα του ανθρώπου και η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας δεν μπορούν να σταματήσουν. Αναδεικνύεται έτσι μια αδιαίρετη ενότητα, ένα ενιαίο σύστημα αξιών ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ–ΑΝΑΠΤΥΞΗ και ΕΙΡΗΝΗΣ, που αποτυπώνει το πλήρες πλαίσιο των στόχων για λαούς και ηγεσίες (κατά τον Κ. Γείτονα, Εφ. Εξόρμηση, αριθμός φύλλου 526, 9-4-1988).

Με την πάροδο του χρόνου η αλληλοεπίδραση μεταξύ του ανθρώπου και της φύσης γίνεται όλο και πιο πολύπλοκη, πληθαίνουν οι επιστήμες, που ασχολούνται με τις διάφορες διαδικασίες, που μόνο στα πλαίσια της Ακαδημίας των Επιστημών της Σοβιετικής Ένωσης πριν από δυο δεκαετίες έφτασαν τον αριθμό των 200. Ένας νέος επιστημονικός κλάδος, που αναπτύχθηκε σε μια καινούργια επιστήμη, στενά δεμένη με τους φόβους και τις ελπίδες για το μέλλον της γης και του ανθρωπίνου είδους είναι και η οικολογία, η οποία από μερική στην αρχή μετατρέπεται σε γενική επιστήμη, λόγω της πανανθρώπινης σημασίας των προβλημάτων, τα οποία εξετάζει και μ' αυτόν τον τρόπο διαμορφώνεται σε διακλαδική επιστήμη με την ανάλογη ορολογία.

Ήδη γίνεται λόγος για *οικολογοποίηση (περιβαλλοντοποίηση)* της παραγωγικής δραστηριότητας του ανθρώπου, απόλυτα αναγκαία για την αρμονία και την ισορροπία στις σχέσεις κοινωνίας–φύσης, για την *οικολογοποίηση της ανθρωπίνης γνώσης*.

Σ' όλες τις εποχές της ανάπτυξης οι πτυχές του συμπλέγματος «άνθρωπος–φύση» έβρισκαν φυσικά αντανάκλαση σε καθεμιά γλώσσα ως μέσο διαμόρφωσης της σκέψης, της νόησης του ανθρώπου και του έθνους κατά το Γουλιέλμο Χούμπολτ. Όλες οι καινούργιες έννοιες, όλα τα φαινόμενα και οι διαδικασίες, που είναι αντικείμενο ανάλυσης και μελέτης μιας επιστήμης καλύπτονται με τα εκφραστικά μέσα κάθε καλλιεργημένης γλώσσας συμπεριλαμβανομένης και της νεοελληνικής. Διαμορφώνεται το σύστημα ορολογίας στη γλώσσα, διαμορφώνονται τα σχετικά υποσυστήματα ορολογίας παράλληλα με την ανάπτυξη των ανάλογων επιστημών. Ένα τέτοιο υποσύστημα στο λεξικό σύστημα των νεοελληνικών αποτελεί και η οικολογική ορολογία, αντικείμενο της παρούσας ανακοίνωσης.

Ξεκινώντας με την έννοια της οικολογίας, με την ονομασία της επιστήμης, θεωρούμε ως μη περιττή την υπενθύμιση, ότι ο όρος “οικολογία” εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1858 στο H. Torau και το 1866 ο E. Haeckel δίνει τον πρώτο ορισμό της οικολογίας ως επιστήμης για την αλληλοεπίδραση μεταξύ των οργανισμών και του περιβάλλοντος, δηλαδή με την έννοια της φυσιολογικής οικολογίας. Αργότερα ο Haeckel συμπληρώνει τον ορισμό ως “οικονομία της φύσις” (Κατά τους Georgiev, Palaveev 1988: 3,5). Όπως φαίνεται, έπρεπε να περάσει σχεδόν ενάμιστος αιώνας για να βρει η καινούργια επιστήμη την αναγνώρισή της στις μέρες μας στο θεματολόγιο της παγκόσμιας πολιτικής.

Δυστυχώς δεν διαθέτουμε στοιχεία για την πρώτη εμφάνιση του όρου «οικολογία» στα νεοελληνικά (Δεν υπάρχει στο Λεξικό του Στ. Κουμανούδη). Είναι γνωστή η μετάφραση του έργου του Pierre Samuel “Οικολογία” (Αθήνα, 1973). Πάντως η λέξη σαν στοιχείο του διεθνούς λεξιλογίου ανήκει στις ελληνικές λέξεις ή ρίζες, στις λεγόμενες “ταξιδεύτρες” κατά την έκφραση του Μ. Τριανταφυλλίδη (Τριανταφυλλίδης 1941:3) γνωστές ακόμη ως αντιδάνεια λεξικά στοιχεία. Όταν αναφέρουμε αυτό το γνήσιο ελληνικό φαινόμενο έχουμε υπόψη τα αρχαία ελληνικά λήμματα, που μπαίνουν σε λειτουργία εκτός της Ελλάδας σε κάποια από τις ισχυρές ή με το πιο σωστό όρο περισσότερο διαδεδομένες κατά τους γλωσσολόγους γλώσσες για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες της επιστημονικής επικοινωνίας, όπου και σήμερα κατά παράδοση χρησιμοποιούνται αρχαία ελληνικά και λατινικά στοιχεία (π.χ. κυβερνητική, αστροναυτική). Αργότερα οι ελληνικής καταγωγής ονομασίες επανέρχονται στα ελληνικά για να καλύψουν τις επικοινωνιακές ανάγκες της ελληνόφωνης γλωσσικής κοινότητας. Και ο όρος «οικολογία» συμβάλλει στη διαδικασία «ελληνοποίησης» των άλλων γλωσσών, όπως την ονομάζει ο Θ. Καρζής (1986 : 196), στα πλαίσια κατά τη γνώμη μας μιας ευρύτερης τάσης διεθνοποίησης ορισμένων στρωμάτων του λεξιλογίου των σύγχρονων γλωσσών, που είναι ιδιαίτερα δυναμική τις τελευταίες δεκαετίες και θίγει πριν απ’ όλα την επιστημονική ορολογία, όπου είναι φανερό η επιδίωξη τυποποίησης των ονομασιών. Κατά τον ίδιο τον Καρζή η ελληνική λέξη «οικολογία» αναλογεί στην *ecology* /αγγλικά/, *ecologie* /γαλλικά/, *ecologia* /ιταλικά/. Να προσθέσουμε και την *Ökologie* /γερμανικά/ και *εκοлогия* /βουλγαρικά/.

Οι πιο έγκυρες πηγές εντόπισης της νεοπλασίας και διαπίστωσης του βαθμού αφομοίωσης μιας λέξης από τους χρήστες της γλώσσας δηλαδή της πολιτογράφησης της είναι τα λεξικά. Ο όρος «οικολογία» δεν εξηγείται από τον Ν. Π. Ανδριώτη. Στο Λεξικό του Δημητράκου ερμηνεύεται με συνώνυμο (*οικολογία = βιονομία, βιονομία – κλάδος της βιολογίας ερευνών τους νόμους, οι οποίοι διέπουν τα βιολ. φαινόμενα*). Από την ως άνω ερμηνεία φαίνεται ότι ο όρος «βιονομία» δεν καλύπτει πλήρως το περιεχόμενο της έννοιας. Τον βρίσκουμε και στο

λεξικό του Α. Γεωργοπαπαδάκου με την ακόλουθη ερμηνεία: *οικολογία – κλάδος της βιολογίας, που μελετά τις σχέσεις οργανισμών και περιβάλλοντος, αλλά βιονομία* (πάλι εκεί: *βιονομία – κλάδος της βιολογίας που εξετάζει τους νόμους, οι οποίοι διέπουν τα φαινόμενα της ζωής*). Παρόμοια εξήγηση περιέχει και το Λεξικό του Ν. Βαρμάζη. Το Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας του Γ. Μπαμπινιώτη συνδέει την οικολογία με τις βιολογικές επιστήμες. Στο Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής του ΑΠΘ βρίσκουμε ανάλογη ερμηνεία για την οικολογία ως μια επιστήμη που μελετά το φυσικό περιβάλλον και τις αμοιβαίες σχέσεις του με τους ζωντανούς οργανισμούς. Στο ερμηνευτικό Λεξικό οικολογικών και συναφών όρων της Ένωσης Ελλήνων Οικολόγων (1986) υπάρχουν αρκετοί συνδυασμοί με το επίθετο *οικολογικός* (*αποτελεσματικότητα, κλίση, κρίση, παράγοντας κ.ά.*), αλλά δεν υπάρχει ο βασικός όρος *οικολογία*. Στο Λεξικό οικολογικών & περιβαλλοντικών όρων του εκδ. Οίκου Σταφυλίδη (2006) η οικολογία δεν ορίζεται ως επιστήμη, αλλά ως μελέτη: *οικολογία, η =ecology. Η μελέτη των σχέσεων μεταξύ ζωντανών οργανισμών και μεταξύ αυτών και του περιβάλλοντός του*. Και τέλος στο Σύγχρονο Λεξικό των βασικών εννοιών στο λήμμα *οικολογία* βρίσκουμε την παραπομπή βλ. λ. *περιβάλλον*, όπου εξηγείται η καταγωγή της λέξης. Στο λήμμα *περιβάλλον* δεν αναφέρεται καθόλου ο όρος *οικολογία*, αλλά μόνο το επίθετο *οικολογικός* στους συνδυασμούς *οικολογική ισορροπία, οικολογική συνείδηση*.

Στο βουλγάρο λεξικό ξένων λέξεων ο όρος *εκοлогия* (νεολατινικά *oecologia*, ελλ. *οίκος-λογία*) ορίζεται ως επιστήμη για τις αμοιβαίες σχέσεις μεταξύ των ζωντανών όντων (δηλαδή οργανισμών) και του περιβάλλοντός τους.

Ο διεθνής ελληνογενής όρος *οικολογία* ανήκει στην ομάδα των αντιδάνειων στοιχείων στη ΝΕ που ξενίζουν μάλλον τους φυσικούς ομιλητές της γλώσσας και γι' αυτό αναζητούνται καταλληλότεροι όροι, οι οποίοι αντιστοιχούν στο γλωσσικό αισθητήριο των ομιλούντων. Παρόμοια είναι η περίπτωση με το φαινόμενο του νέφους. Στην ελληνική γλώσσα δεν εισχώρησε ο αγγλικός σχεδόν διεθνής ήδη όρος *smog* (ομίχλη και καπνιά κατά το Oxford English – Greek Learner's Dictionary, DNStavropoulos&Hornby), αλλά με την έννοια αυτή χρησιμοποιήθηκε το αρχαίο ελληνικό ουσιαστικό *νέφος* χάρη στη διεύρυνση του σημασιολογικού του μεγέθους.

Κατά τις παρατηρήσεις μας από τις εφημερίδες Το Βήμα, Καθημερινή, Τα νέα και αρκετές εκπομπές της ERT SAT στα πλαίσια της οικολογικής ορολογίας στα νεοελληνικά εμφανίστηκαν νεολογισμοί, που κατέχουν σημαντική θέση στα νέα στρώματα της γλώσσας και μάλιστα στο καθημερινό λεξιλόγιο. Κατά το Saussure (1977:131), κάθε λεξική μονάδα συμπεριλαμβανομένων και των νέων κατασκευών περνάει από δύο στάδια: το στάδιο της εμφάνισής της και το στάδιο μετατροπής της σε γλωσσικό φαινόμενο. Όσο πιο μεγάλη επίδραση έχει

το φαινόμενο πάνω στη ζωή των ομιλούντων τόσο πιο γρήγορα αφομοιώνεται και πολλαπλασιάζεται η νέα κατασκευή ή η καινούργια σημασία. Αυτό ισχύει απόλυτα και για τις καινούργιες έννοιες στον τομέα της οικολογίας λόγω της ζωτικής σημασίας που έχουν για κάθε σύγχρονο άνθρωπο όπως ήδη υπογραμμίστηκε.

Ανάμεσα στους όρους που αποδελτιώθηκαν από τις ως άνω πηγές και που ανήκουν στο υποσύστημα της οικολογικής ορολογίας με μεγαλύτερη συχνότητα χρήσης χαρακτηρίζεται το ουσιαστικό *το περιβάλλον*, το οποίο στην ουσία είναι η ουσιαστικοποιημένη ενεργητική μετοχή του ενεστώτα ουδέτερου γένους του ρήματος “περιβάλλω” (*περιβάλλω*, -ουσα, -ον). Σε όλα τα νέα πιο γνωστά λεξικά το ουσιαστικό υπάρχει ως χωριστό λήμμα με παράγωγο επίθετο *περιβαλλοντικός* και το επίσης παράγωγο ουσιαστικό *περιβαλλοντολογία* (*περιβαλλοντολόγος*, *περιβαλλοντολογικός*). Στα ερμηνευτικά λεξικά μεγαλύτερου κύρους (του ΑΠΘ και του Γ. Μπαμπινιώτη) τα λεξήματα *περιβάλλον* και *περιβαλλοντολογία* υπάρχουν ως χωριστά λήμματα. Στο Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής του ΑΠΘ στο λήμμα *περιβάλλον* μια από τις σημασίες αφορά το φυσικό περιβάλλον χωρίς την ένδειξη ότι ανήκει στους οικολογικούς όρους: *το σύνολο των φυσικών συνθηκών και παραγόντων που επιδρούν στους ζωντανούς οργανισμούς με τα παραδείγματα: Φυσικό περιβάλλον. Καταστροφή/ρύπανση/μόλυνση του περιβάλλοντος. Προστασία του περιβάλλοντος. Υγιεινό/μολυσμένο περιβάλλον. Κατάλληλο/ακατάλληλο περιβάλλον*. Ως χωριστά λήμματα στο Λεξικό του ΑΠΘ είναι τα παράγωγα *περιβαλλοντικός*, ***περιβαλλοντολογία*** (*η επιστημονική μελέτη του φυσικού περιβάλλοντος και της σχέσης του με τη ζωή μας, η οποία στοχεύει στη ρύθμιση και στον έλεγχο των κάθε είδους ανθρώπινων επεμβάσεων και δραστηριοτήτων που το αλλοιώνουν και το καταστρέφουν - χωρίς καμία παραπομπή στην οικολογία*), *περιβαλλοντολογικός*, *περιβαλλοντολόγος*. Στο Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας του Γ. Μπαμπινιώτη στο λήμμα *περιβάλλον* μια από τις σημασίες συνοδεύεται από την ένδειξη ΟΙΚΟΛ.: *ο χώρος καθώς και όλοι οι παράγοντες που επιδρούν σε ένα οργανισμό και καθορίζουν την ανάπτυξη και την ύπαρξή του (σε αντίθεση με τα γονίδια)· (κατ' επέκτ.) όλος ο φυσικός χώρος μέσα στον οποίο ζούμε : μόλυνση/ρύπανση/ καταστροφή/ προστασία/ δίκαιο του περιβάλλοντος. Υπουργείο του Περιβάλλοντος*. Στο λήμμα αυτό ανήκει και το επίθετο *περιβαλλοντικός*. Ως χωριστό λήμμα είναι το παράγωγο ουσιαστικό *περιβαλλοντολογία* όπου υπάρχει ένδειξη ότι ανήκει στους οικολογικούς όρους: ***περιβαλλοντολογία (η)*** (*χωρ. πληθ.*) ΟΙΚΟΛ. *ο ειδικός επιστημονικός κλάδος που ερευνά το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει, ο άνθρωπος με σκοπό τη βελτίωση της ζωής μέσα σε αυτό*. Στο λήμμα αυτό αναφέρονται τα παράγωγα *περιβαλλοντολόγος* και *περιβαλλοντολογικός*. Θα αναφέρουμε ακόμη δυο λήμματα που αφορούν τον όρο *οικολογία* στα ως άνω λεξικά. Το Λεξικό του ΑΠΘ: ***οικολογία, η*** (*χωρ. πληθ.*) *η επιστήμη που μελετά το φυσικό περιβάλλον και τις αμοιβαίες σχέσεις του με τους ζωντανούς οργανισμούς δίνοντας έμφραση στην ισορροπία που πρέπει να έχουν οι σχέσεις αυτές: ~ των φυτών/ των ζώων. Κοινωνική ~*.

Το Λεξικό του Γ. Μπαμπινιώτη: ***οικολογία, η*** (*χωρ. πληθ.*) *1. ο κλάδος των βιολογικών επιστημών που ερευνά τις σχέσεις των ζωντανών οργανισμών με το περιβάλλον τους 2. το σύνολο των σχέσεων αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους ζωντανούς οργανισμούς και το περιβάλλον τους. η ισορροπία στις σχέσεις αυτές 3. η ιδεολογία που έχει ως στόχο την καλύτερη ισορροπία ανάμεσα στον άνθρωπο και το φυσικό περιβάλλον, καθώς και την*

προστασία του περιβάλλοντος αυτού. Με την ετυμολογία: Ελληνογενής ξένος όρος. Και στα δυο λεξικά στο λήμμα οικολογία δεν αναφέρεται ως συνώνυμο το ουσιαστικό περιβαλλοντολογία.

Ως ριζική λέξη σ' αυτή την αρκετά μεγάλη οικογένεια λέξεων είναι το ουσιαστικό *περιβάλλον*. Στην περίπτωση αυτή λειτουργεί η σημασιολογική νεοπλασία όταν η λέξη μπαίνει σε καινούργιους συνδυασμούς και λαμβάνει νέο κοινωνικό περιεχόμενο. Το αναφέραμε μάλιστα και ανάμεσα στις κύριες αξίες του καιρού μας. Το νέο στοιχείο που διακρίνει τη χρήση αυτής της λεξικής μονάδας είναι οι νέες σχέσεις, στις οποίες μπαίνει, τα κείμενα, συστατικό μέρος των οποίων είναι. Σ' αυτή την κατεύθυνση πρέπει να υπογραμμιστεί ότι την εποχή μας παρατηρείται λειτουργική και ποσοτική επαύξηση των συνδυασμών λέξεων λόγω του εμπλουτισμού της πολιτικής και κυρίως της επιστημονικής ορολογίας με περιγραφικές ονομασίες, που κατά τους ειδικούς ορολόγους υπερβαίνουν τα 50% από το σύνολο των όρων. Συνήθως υπερέχουν οι συνδυασμοί με συστατικά επίθετο και ουσιαστικό. Με το ουσιαστικό «περιβάλλον» όμως η κατάσταση είναι διαφορετική. Παρόλο που οι φράσεις «το φυσικό περιβάλλον», «το θαλάσσιο περιβάλλον» χαρακτηρίζονται με μεγάλη συχνότητα, μεγαλύτερος είναι ο αριθμός συνδυασμών ενός άλλου κοινού ουσιαστικού και του ουσιαστικού «περιβάλλον» στη γενική πτώση. Π.χ. η *διατήρηση του περιβάλλοντος*, η *διαφύλαξη /προστασία/ του περιβάλλοντος*, η *εθνική/ πολιτική περιβάλλοντος*, το *υπουργείο /ο υπουργός/ ΠΕΧΩΔΕ (Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων)*, το *ευρωπαϊκό/ έτος περιβάλλοντος*, ο *σεβασμός περιβάλλοντος*, τα *θέματα περιβάλλοντος*, οι *φορείς διαχείρισης περιβάλλοντος*, η *έννοια του περιβάλλοντος*, η *υποβάθμιση του περιβάλλοντος*, *βελτίωση της κατάστασης του περιβάλλοντος* κ.ά.

Συναντάμε και συνώνυμους συνδυασμούς – *πολιτική περιβάλλοντος / πολιτική για το περιβάλλον* – η μια πτωτική η άλλη εμπρόθετη.

Σ' αυτή τη σημασιολογική οικογένεια εντυπωσιακός είναι ο αριθμός συνδυασμών (φράσεων) με συστατικό μέρος το επίθετο «περιβαλλοντικός». Στην αρχή μπορούσε να συναντήσει κανείς πιο συχνά και το επίθετο «*περιβαλλοντολογικός*», που τελευταία εκτοπίζεται από το πιο σύντομο «*περιβαλλοντικός*». Π.χ. η *περιβαλλοντική κρίση*, η *περιβαλλοντική διάσταση*, *περιβαλλοντική κακοδαιμονία*, *περιβαλλοντική προστασία* (πιο σπάνια από τη συνώνυμη «*η προστασία του περιβάλλοντος*», που ήδη αναφέρθηκε), η *περιβαλλοντική πολιτική* (επίσης και «*πολιτική για το περιβάλλον*» ή «*πολιτική περιβάλλοντος*»), η *περιβαλλοντική συνείδηση*, *περιβαλλοντικές επιπτώσεις* (πριν «*περιβαλλοντολογικές επιπτώσεις*»), η *περιβαλλοντική (περιβαλλοντολογική) τάξη*, ο *περιβαλλοντικός έλεγχος*, το *περιβαλλοντικό όφελος*, η *περιβαλλοντική άδεια*, η *περιβαλλοντική ισορροπία* κ.ά. Η χρήση του επιθέτου

«περιβαλλοντολογικός» περιορίζεται σε φράσεις, που έχουν σχέση με την οικολογική επιστήμη, αφού περιέχει σαν δεύτερο συνθετικό την παραγωγική κατάληξη -λογικός (-λογία για τις επιστήμες). Π.χ. *περιβαλλοντολογική εκπαίδευση*.

Ως συνώνυμο του πολυσύχναστου επιθέτου «περιβαλλοντικός» χρησιμοποιείται και το επίθετο «οικολογικός» παράγωγο της ονομασίας της επιστήμης. Π.χ. *η οικολογική τάξη, η οικολογική επιστήμη, η οικολογική συνεργασία, το οικολογικό κίνημα, η οικολογική κίνηση (οργάνωση, ένωση), η οικολογική κρίση* (αναφέραμε πιο πάνω τη συνώνυμη φράση «περιβαλλοντική κρίση»), *η οικολογική αντίληψη, οι οικολογικές αρχές, οι οικολογικές λύσεις, οικολογική παρέμβαση* κλπ. Μπαίνει σε χρήση και το σύνθετο ουσιαστικό «οικοσύστημα» με την ίδια ρίζα π.χ. *τα δασικά οικοσυστήματα*.

Γράφοντας για τα θέματα του περιβάλλοντος και γενικά της οικολογίας δεν μπορούμε να παραλείψουμε ένα άλλο πρόβλημα, που ανήκει σ' αυτήν την θεματική ομάδα και μαστίζει εκατομμύρια ανθρώπων των μεγαλουπόλεων – το φαινόμενο του νέφους, το οποίο εισέρχεται στο λεξιλόγιο της καθημερινής ομιλίας και το οποίο ως όρος εντάσσεται στην τάση ελληνοποίησης της ελληνικής επιστημονικής ορολογίας όπως τονίστηκε και στην αρχή.

Υπάρχει μεγάλη ποικιλία ονομασιών του φρικτού αυτού φαινομένου της αποπνικτικής ατμόσφαιρας μιας σημερινής μεγαλούπολης, που ανεξάρτητα από τις σημασιολογικές παραλλαγές για τον ειδικό για τον μέσο ακροατή καλύπτουν την έννοια σφαιρικά: *το νέφος, το αθηναϊκό νέφος, το φωτοχημικό νέφος, το νέφος της αιθαλομίχλης, η καπνομίχλη, η καπνιά, η κάπνα, το σύννεφο*. Προσθέτουμε και το σύνθετο «νεφολογία» με την ίδια ρίζα, με την οποία δημιουργούνται και συνδυασμοί διαφορετικές δομής και σύνθεσης: *οι υψηλές τιμές του νέφους, το πρόγραμμα για το νέφος, η λήψη μέτρων για το νέφος* κ.ά.

Σαν συνώνυμα λειτουργούν τα ουσιαστικά «ρύπανση-μόλυνση», ανεξάρτητα από τις διαφορές στη τοποθέτηση της σημασίας τους. Οι συνδυασμοί, τους οποίους συναντάμε με τα ως άνω ουσιαστικά, σχηματίζονται κατά το δομικό μοντέλο «επίθετο ως προσδιορισμός και ουσιαστικό». Π.χ. *η θαλάσσια μόλυνση, η ατμοσφαιρική μόλυνση, η μόλυνση της ατμόσφαιρας, η ατμοσφαιρική ρύπανση, η ραδιενεργός μόλυνση, η θερμική μόλυνση, η φωτοχημική ρύπανση, η χημική ρύπανση, η βιολογική ρύπανση, η ηχητική ρύπανση*. Και σ' αυτή την σημασιολογική οικογένεια συναντάμε συνδυασμούς με δύο ουσιαστικά συνήθως με πτωτική σχέση (ένα ήδη αναφέραμε): *η αποκέντρωση της ρύπανσης, η αντιμετώπιση της ρύπανσης, οι τιμές των ρύπων*. Οι προσπάθειες ενάντια στη ρύπανση εκφράζονται με το πρόθημα αντί-: *η αντιρύπανση, η θέσπιση αντιρρυπαντικών μέτρων, η βιομηχανία*

αντιμόλυνσης. Φαίνεται, ότι, η ρίζα *ρυπ-ρύπος* είναι αρκετά παραγωγική αφού σχηματίζονται τα παράγωγα *ο ρυπαντής, ο ρυπαρολόγος, η ρυπογόνος βιομηχανία* (σπάνια βρίσκονται στα λεξικά). Το θέμα της *ρύπανσης, της απορύπανσης, των ρυπογόνων στοιχείων και των ρυπογόνων ουσιών* ήταν πολύ επίκαιρο σχετικά με το ναυάγιο του πλοίου *Sea Diamond* κοντά στη Σαντορίνη. Τότε ακούστηκαν πολλές γνώμες *καθηγητών περιβαλλοντολογίας*.

Αρκετοί μιλούν μάλιστα και για την *ρύπανση της γλώσσας*, που είναι όμως αντικείμενο άλλης συζήτησης.

Δυστυχώς τα όρια μιας ανακοίνωσης δεν επιτρέπουν περισσότερες λεπτομέρειες από το πλούσιο λεξιλόγιο της οικολογίας στα νεοελληνικά, που θα διευρύνεται κατά πάσα δυνατότητα με γοργό ρυθμό αφού η ζωή επιβάλλει μέτρα και διαδικασίες *προστασίας του περιβάλλοντος*. Η υψηλή στάθμη της νόησης και του πολιτισμού, οι ιδέες, τα ιδανικά και οι αξίες του ανθρώπου, το πάθος του για ζωή εκφράζονταν, εκφράζονται και θα εκφράζονται και κατά τους προσεχείς αιώνες με τα μέσα της ανθρώπινης γλώσσας, η οποία επίσης χρειάζεται περίθαλψη και προστασία, ανάλυση και μελέτη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- [1] Geirgjev, P., Palaveev. A. *Εκολογία и ценности*. Соφiя, 1988
- [2] Καρζή, Θ. *Τα σωστά ελληνικά*. Αθήνα, 1986
- [3] Κουτσιβίτης, Β. *Θεωρία της μετάφρασης, Ελληνικές πανεπιστημιακές εκδόσεις*, Αθήνα, 1994
- [4] Saussure, F. – Соосор, Ф. *Труды по языкознанию*. Москва, 1977
- [5] Τριανταφυλλίδη, Μ. *Νεοελληνική Γραμματική /της Δημοτικής/*. Εν Αθήναις, 1941

ΛΕΞΙΚΑ

- [6] Βαρμάζη, Ν. *Βασικό Ερμηνευτικό Λεξικό της Νεοελληνικής*. Αθήνα, 1986.
- [7] Γεωργοπαπαδάκου, Α. *Μεγάλο Λεξικό της Νεοελληνικής*. Αθήνα, Μαλλιάρης-Παιδεία, 1984.
- [8] *Grosses Fremdwörterbuch*, Leipzig, 1980.
- [9] Δημητράκου, Δ. *Ορθογραφικόν Ερμηνευτικόν Λεξικόν*. Αθήναι, 1964
- [10] Διαμαντόπουλος, Δ. *Σύγχρονο Λεξικό των βασικών εννοιών του υλικού – τεχνικού, πνευματικού και ηθικού πολιτισμού*, εκδ. Πατάκη, 2007
- [11] Κακούρας, Θ. and all., *Ερμηνευτικό Λεξικό οικολογικών και συναφών όρων*, εκδ. Γαρταγάνης, Θεσσαλονίκη, 1986

- [12] Μπαμπινιώτη, Γ. Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Κεντρο Λεξικολογίας, Αθήνα, 1998
- [13] Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 1998
- [14] Χατζημπίρος, Κ. and all. Λεξικό Οικολογικών&Περιβαλλοντικών όρων, εκδ. Σταφυλίδη, Αθήνα, 2006
- [15] Philirova-Bairova and all, Речник на чуждите думи в българския език. София, 1982.
- [16] DNStavropoulos&Hornby. Oxford English – Greek Learner's Dictionary, Oxford University Press, 1998

Stoyna Poromanska

Καθηγήτρια ΝΕ γλώσσας και γλωσσολογίας
Πανεπιστήμιο της Σόφιας

Suchodolska Str. 2, Bl. 38-I, 1373 Sofia
Bulgaria

τηλ. 003592/920 76 72 00359/888874300
Ηλ-ταχ.: poromanska@yahoo.com